

Wyrok z dnia 16 października 2007 r.

I UK 123/07

Przymus ubezpieczeń emerytalnego i rentowego na podstawie umowy agencyjnej lub zlecenia (art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.) dotyczy również osoby podlegającej z mocy ustawy ubezpieczeniu społecznemu rolników.

Przewodniczący SSN Zbigniew Myszk, Sędziowie SN: Zbigniew Korzeniowski, Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 16 października 2007 r. sprawy z odwołania Celiny K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o podleganie ubezpieczeniom społecznym, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 grudnia 2006 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 28 grudnia 2005 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. stwierdził podleganie Celiny K. obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym w okresie od dnia 1 stycznia 1999 r. do dnia 14 stycznia 2002 r. z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej.

Wyrokiem z dnia 4 sierpnia 2006 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku oddalił odwołanie ubezpieczonej, opierając się na art. 9 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Sąd ten stwierdził bowiem, że prowadzenie działalności gospodarczej od października 1997 r. było tytułem ubezpieczenia, który powstał wcześniej, niż tytuły do objęcia ubezpieczeniem w związku z

zawarciem umów zlecenia lub agencyjnej. Sąd pierwszej instancji ustalił, że Celina K. prowadziła działalność gospodarczą od dnia 15 października 1997 r. do dnia 31 grudnia 2002 r., będąc w tym okresie objętą ubezpieczeniem społecznym jako rolnik prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą. Dodatkowo od dnia 1 stycznia 1999 r. do dnia 31 października 1999 r. ubezpieczona wykonywała umowę agencyjną na rzecz PPUP „Poczta Polska”, natomiast od dnia 8 czerwca 2000 r. do dnia 31 marca 2003 r. świadczyła pracę na podstawie kolejno zawartych umów agencyjnej i umowy zlecenia z „P.P.” S.A. w W. W spornym okresie Celina K. nie została jednak zgłoszona do obowiązkowego ubezpieczenia społecznego z tytułu wykonywania umów agencyjnych i umowy zlecenia, od których odprowadzona została jedynie składka na ubezpieczenie zdrowotne. Sąd ustalił także, iż umowy zlecenia i agencyjna nie zostały zawarte w ramach prowadzonej przez ubezpieczoną działalności gospodarczej, a zamiarem stron nie było objęcie Celiny K. ubezpieczeniem społecznym z tytułu powyższych umów, gdyż w żadnym z podmiotów, z którymi je zawierała, nie złożyła wniosku o objęcie jej ubezpieczeniem społecznym z tytułu tych umów.

Apelację od powyższego wyroku złożyła ubezpieczona, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania oraz zarzucając mu błędne ustalenia faktyczne. Ubezpieczona podniosła, że od dnia 10 stycznia 1998 r. prowadziła Agencję Poczty Polskiej w ramach działalności gospodarczej i informowała PPUP, że jest ubezpieczona w KRUS. Podobnie poinformowała później P.P. SA, że jest ubezpieczona w KRUS i prowadzi działalność gospodarczą.

Wyrokiem z dnia 22 grudnia 2006 r. Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku oddalił apelację ubezpieczonej, stwierdzając jednocześnie, że Sąd pierwszej instancji dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych oraz aprobuje w całości stanowisko Sądu Okręgowego wyrażone w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. Sąd drugiej instancji potwierdził, że w rozpoznawanej sprawie miał miejsce zbieg kilku tytułów ubezpieczenia, a w takim przypadku ubezpieczony jest obejmowany ubezpieczeniem z tego tytułu, który powstał najwcześniej, co wynika z art. 9 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zmiana tytułu ubezpieczenia możliwa jest jedynie na wniosek ubezpieczonego. Sąd Apelacyjny nie zgodził się z argumentami wnioskodawczyni, że umowy agencyjne i zlecenia były zawarte w spornym okresie w ramach prowadzonej przez nią działalności gospodarczej. Podkreślił, że przedmiotem działalności gospodarczej, zgodnie z wpisem do ewidencji, był handel detaliczny, hurtowy i obwoźny artykułami spożywczo - przemy-

słowymi oraz mała gastronomia. Natomiast w ramach umowy zawartej z Poczta Polska ubezpieczona prowadziła agencję pocztową, a na podstawie umowy agencyjnej zawartej z P.P. SA zajmowała się pośrednictwem w zawieraniu umów pożyczek i przyjmowaniu pieniędzy na ich spłatę. Sąd podniósł także, że z akt sprawy wynika, iż apelująca nie składała wniosku o podleganie ubezpieczeniom społecznym z tytułu umowy zlecenia i umowy agencyjnej ani do Poczty Polskiej, ani do P.P. SA. Oba z powyższych podmiotów odprowadzały od zawartych umów jedynie składki na ubezpieczenie zdrowotne, biorąc pod uwagę oświadczenie ubezpieczonej o prowadzeniu przez nią działalności gospodarczej.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wywiodła wnioskodawczyni, kwestionując go w całości oraz żądając jego uchylenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Białymstoku wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania. Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego przez: oczywiste naruszenie przepisów art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niezastosowanie art. 3a ust. 2, art. 4, art. 5a ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.), wskutek przyjęcia przez sąd, że nie nastąpiła przesłanka wyłączenia z ubezpieczenia społecznego z tytułu zawarcia umowy zlecenia i agencyjnej, gdyż skarżąca podlegała ubezpieczeniu społecznemu rolników. Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania został uzasadniony koniecznością dokonania wykładni przepisów art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w zbiegu z art. 3a ust. 2, art. 4, art. 5a ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, polegającej na przyjęciu przez Sąd, że skarżąca winna podlegać ubezpieczeniu społecznemu z tytułu zawarcia umowy zlecenia i umowy agencyjnej, co miałoby ją wyłączyć z ubezpieczenia społecznego rolników, która to kwestia nie znajduje rozstrzygnięcia w orzecznictwie, budząc przy tym poważne wątpliwości. W uzasadnieniu skargi kasacyjnej skarżąca podniosła, że jako rolnik podlegała ubezpieczeniu społecznemu rolników na podstawie art. 3a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. W związku z tym, że obowiązek ten powstał od 1 maja 1993 r., skarżąca miała prawo wyboru ubezpieczenia i wybrała ubezpieczenie społeczne rolników. Ubezpieczenie rolnika przebiega zaś w jednostkach czasu wyznaczonych kwartałami, co - zdaniem ubezpieczonej - ma znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Skarżąca podniosła także, że jako rolnik pro-

wadzący działalność gospodarczą miała prawo wyboru rodzaju ubezpieczenia, z której to możliwości skorzystała, wobec czego powinna podlegać jedynie ubezpieczeniu społecznemu rolników. Stwierdziła również, że zweryfikować należałoby objęcie jej ubezpieczeniem na zasadach ogólnych, zwłaszcza w odniesieniu do okresu od dnia 1 listopada 2001 r. do dnia 14 stycznia 2002 r., gdyż wtedy skarżąca nie prowadziła działalności gospodarczej ze względu na jej zawieszenie, co potwierdzają zapisy w księdze przychodów i rozchodów. Ubezpieczona dodatkowo nadmieniła, że trwa postępowanie w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa związanego ze złożeniem wniosku ZUS ZZA o objęcie jej ubezpieczeniem społecznym z tytułu zawarcia umowy agencyjnej, złożonym przez Poczta Polską, którego skarżąca nie podpisała.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności wskazać należy, iż skarżąca nie sformułowała żadnego zarzutu w ramach drugiej podstawy kasacyjnej, co oznacza związanie Sądu Najwyższego ustaleniami faktycznymi, jakie legły u podstaw zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Zgodnie zaś z tymi ustaleniami, skarżąca jako właścicielka gospodarstwa rolnego została objęta od dnia 1 maja 1993 r. ubezpieczeniem społecznym rolników. W dniu 15 października 1997 r. podjęła się prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, a ponieważ do tej chwili podlegała ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy już ponad cztery lata, stosownie do treści art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.), w brzmieniu wówczas obowiązującym, pozostała nadal w tym ubezpieczeniu. Nie złożyła bowiem oświadczenia o woli podlegania ubezpieczeniu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Działalność gospodarczą ubezpieczona wykonywała nieprzerwanie do 31 grudnia 2002 r., prowadząc jednocześnie gospodarstwo rolne. W okresie od 1 stycznia 1999 r. do 31 października 1999 r. świadczyła ponadto pracę na rzecz PPUP „Poczta Polska” na podstawie umowy agencyjnej, zaś od 8 czerwca 2000 r. do 31 marca 2003 r. - na rzecz „P.P.” SA najpierw w ramach umowy agencyjnej, a następnie umowy zlecenia, przy czym do 14 stycznia 2002 r. została zgłoszona z tego tytułu jedynie do ubezpieczenia zdrowotnego. Tylko taki stan faktyczny może być zatem odniesieniem do postawionego przez skarżącą zarzutu naruszenia prawa materialnego. Uwagę

zwrócić przede wszystkim należy zaś na to, iż z ustaleń Sądu wynika nieprzerwane prowadzenie przez wnioskodawczynię pozarolniczej działalności gospodarczej w okresie od 15 października 1997 r. do 31 grudnia 2002 r., a zatem wynikające z uzasadnienia skargi twierdzenia o tym, że takiej działalności w okresie od 1 listopada 2001 r. do 14 stycznia 2002 r. faktycznie nie prowadziła, zmierzają do podważenia stanu faktycznego, a tym samym uwzględnione być nie mogą.

Sąd Apelacyjny uznał, że rozstrzygnięcie w przedmiocie spornego w sprawie tytułu do podlegania skarżącej ubezpieczeniu społecznemu w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 14 stycznia 2002 r. wymaga zastosowania do tak ustalonego stanu faktycznego przepisu art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.), powoływanej dalej jako „ustawa systemowa”, co w konsekwencji doprowadziło do stwierdzenia, iż tytułem takim było prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej, jako że tę formę aktywności zarobkowej wnioskodawczyni podjęła wcześniej, niż pozostałe rodzące obowiązek ubezpieczenia społecznego (umowy agencyjna i zlecenia). W powyższym mieści się zatem założenie, że w spornym okresie nastąpił zbieg tytułów do ubezpieczenia społecznego w postaci działalności gospodarczej i umów agencyjnych, a następnie - działalności gospodarczej i umowy zlecenia, które Sąd drugiej instancji przyjął *a priori*, nie podejmując próby bardziej dogłębnego rozważenia tego zagadnienia przy uwzględnieniu faktu posiadania przez skarżącą statusu rolnika prowadzącego działalność gospodarczą i podlegania w związku z tym ubezpieczeniu społecznemu rolników.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej, osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Jednakże w myśl art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w brzmieniu obowiązującym w okresie, którego dotyczy spór, jeżeli podejmującym pozarolniczą działalność gospodarczą jest rolnik, podlegający z tego tytułu ubezpieczeniu rolniczemu w pełnym zakresie z mocy ustawy nieprzerwanie co najmniej rok, to nadal podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników. W takiej sytuacji podjęcie działalności gospodarczej nie rodzi więc przymusu ubezpieczeń emerytalnego i rentowych, o którym mowa w art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej, a ujmując to inaczej, pozarolnicza działalność gospodarcza nie staje się wówczas tytułem do objęcia danej osoby obowiązkowo tymi ubezpieczeniami. Nie budzi wątpliwości, że skarżąca, podejmując w dniu 1 października 1997 r.

pozarolniczą działalność gospodarczą, spełniała warunki wynikające z art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i nie złożyła oświadczenia o woli podlegania ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Tym samym była nadal objęta ubezpieczeniem społecznym rolników i nie podlegała obowiązkowi ubezpieczenia z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. Stan taki trwał do 31 marca 2002 r., a zatem również w spornych okresach wykonywania przez wnioskodawczynię pracy w ramach umów agencyjnych oraz zlecenia. Osoby wykonujące pracę na podstawie umowy agencyjnej lub zlecenia podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym (art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy systemowej). Przymus ubezpieczenia z tych tytułów dotyczy również osoby, która podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy, bowiem żaden przepis nie wyłącza osoby znajdującej się w takiej sytuacji faktycznej z obowiązku ubezpieczenia w związku z zawarciem umowy o charakterze cywilnoprawnym, ani nie zezwala na wybór w takim przypadku rodzaju ubezpieczenia (powszechne bądź rolnicze). Możliwość pozostania w rolniczym ubezpieczeniu społecznym dotyczy wyłącznie rolnika podejmującego pozarolniczą działalność gospodarczą (art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników), która jest innym tytułem do podlegania ubezpieczeniu społecznemu niż umowy zlecenia, czy agencyjne, co wprost wynika z treści art. 6 ust. 1 ustawy systemowej. Jednocześnie zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy systemowej, ubezpieczenie społeczne rolników regulują odrębne przepisy, jednakże pod warunkiem, że nie podlegają oni obowiązkowi ubezpieczeń społecznych na podstawie ustawy systemowej, co jest równoznaczne ze stwierdzeniem pierwszeństwa przymusu ubezpieczeń emerytalnego i rentowych w oparciu o przepisy tego ostatnio wymienionego aktu prawnego. W koherencji do tych uregulowań pozostają art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, według których rolnik podlegający innemu ubezpieczeniu społecznemu nie jest obejmowany z mocy ustawy rolniczymi ubezpieczeniami: chorobowym, wypadkowym, macierzyńskim oraz emerytalno - rentowym. Za nietrafny należy zatem uznać pogląd skarżącej, iż zawarcie przez nią umów o charakterze cywilnoprawnym nie wpłynęło na jej status osoby podlegającej ubezpieczeniu społecznemu rolników. Zarzut naruszenia art. 9 ust. 2 ustawy systemowej w związku z art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników należy jednak uznać za uzasadniony, albowiem Sąd Apelacyjny niewłaściwie zastosował ten przepis do ustalonego w sprawie stanu faktycznego, w konsekwencji nieprawidłowo stwierdzając, iż w spornym okresie wnioskodawczyni podlegała ubezpie-

czeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Stosownie do treści art. 9 ust. 2 zdanie pierwsze ustawy systemowej, osoba spełniająca warunki do objęcia obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z kilku tytułów, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 2, 4 - 6 i 10 (a więc również z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności i jednoczesnego wykonywania pracy na podstawie umowy agencyjnej, bądź zlecenia), jest objęta obowiązkowo ubezpieczeniami z tego tytułu, który powstał najwcześniej. Wynikającym z tego przepisu warunkiem jego stosowania jest więc istnienie w tym samym czasie kilku różnych tytułów do objęcia danej osoby obowiązkowo ubezpieczeniami społecznymi. Skarżąca tymczasem nie spełniała warunków do objęcia obowiązkowym ubezpieczeniem z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, albowiem podejmując ją jako rolnik podlegający ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy przez ponad rok, nie złożyła oświadczenia, że chce podlegać ubezpieczeniu społecznemu w związku z prowadzoną działalnością. Działalność ta nie była zatem dla niej tytułem do objęcia przymusem ubezpieczeń emerytalnego i rentowych. Tym samym, zawierane przez wnioskodawczynię w spornym okresie umowy cywilnoprawne nie były kolejnymi, obok działalności gospodarczej, podstawami do objęcia obowiązkiem tych ubezpieczeń, a zatem nie wystąpił zbieg tytułów do ubezpieczenia, o którym mowa w art. 9 ust. 2 zdanie pierwsze ustawy systemowej. Skarżąca wykonywała pracę na podstawie kolejno zawieranych umów agencyjnych i zlecenia, będąc przy tym rolnikiem podlegającym ubezpieczeniu rolniczemu z mocy ustawy, wobec czego jej status w spornym okresie odpowiadał opisanej powyżej sytuacji rolnika podejmującego aktywność zarobkową rodzącą przymus ubezpieczenia emerytalnego i rentowych, nie będącej pozarolniczą działalnością gospodarczą, czego konsekwencją jest stwierdzenie obowiązku ubezpieczenia z tytułu tych właśnie umów (art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) przez okresy, na które były one zawarte. Pogląd Sądu Apelacyjnego, jakoby skarżąca w czasie trwania umów cywilnoprawnych, jak i w przerwach pomiędzy rozwiązaniem jednej, a nawiązaniem kolejnej z takich umów, podlegała ubezpieczeniu społecznemu w związku z prowadzoną wówczas działalnością gospodarczą nie znajduje zatem wystarczającego oparcia w obowiązujących przepisach, a ponieważ takie stanowisko narusza art. 9 ust. 2 ustawy systemowej w związku z art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników przez jego niewłaściwe zastosowanie, skarga kasacyjna w efekcie musi być uznana za opartą na usprawiedliwionej podstawie, pomimo że zawarta w niej konkluzja,

srowadzająca się do twierdzenia o podleganiu wnioskodawczyni ubezpieczeniu społecznemu rolników w całym spornym okresie, jest nieprawidłowa.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ §1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

=====